

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора педагогічних наук, доцента Кононец Наталії Василівни про дисертацію Усиченко Олени Вікторівни «Формування інтелектуально-оцінювальних умінь здобувачів освіти у інформаційно-комунікаційному середовищі закладів професійної (професійно-технічної) освіти», подану на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки галузі знань 01 Освіта/Педагогіка

Актуальність теми дослідження

Актуальність проблеми дисертаційного дослідження Усиченко Олени Вікторівни є цілком очевидною та своєчасною у сучасних реаліях. Це пояснюється трьома причинами.

По-перше, у зв'язку зі стрімкою цифровізацією соціуму, миттєвим доступом до необмеженого обсягу інформації, негативним впливом пропаганди і дезінформації у засобах масової інформації та інтернет-ресурсах, важливого значення набувають інтелектуально-оцінювальні вміння, які виявляються у здатності особистості обробляти, критично аналізувати й оцінювати інформацію, дають здобувачам освіти можливість верифікувати інформацію і приймати обґрунтовані рішення.

По-друге, формування інтелектуально-оцінювальних умінь здобувачів освіти у інформаційно-комунікаційному середовищі закладів професійної (професійно-технічної) освіти – це мало досліджуваний аспект у вітчизняній педагогічній науці та практиці.

По-третє, підготовка здобувачів освіти у середовищі закладів професійної (професійно-технічної) освіти має недостатній рівень теоретичного та навчально-методичного забезпечення, спрямованого на формування у них інтелектуально-оцінювальних умінь.

Як справедливо зазначає здобувачка, формування інтелектуально-оцінювальних умінь здобувачів освіти вимагає створення в закладах професійної (професійно-технічної) освіти такого інформаційно-комунікаційного середовища,

яке спрямоване на підготовку фахівців, здатних до критичного оцінювання інформації та її ефективного використання у всіх сферах життєдіяльності.

З урахуванням вище зазначеного, дисертаційну роботу, що розглядається, слід вважати не лише корисною для професійної (професійно-технічної) освіти, але й до певної міри інноваційною. А беручи до уваги, наскільки важливим в умовах гібридної війни є володіння інтелектуально-оцінювальними вміннями як засобом протидії дезінформації, можна з упевненістю стверджувати, що тема дисертації Усиченко Олени Вікторівни є не лише своєчасною та актуальною, але й життєво необхідною для кожного громадянина України.

Актуальність обраної теми дисертації підсилюється й виявленими здобувачкою суперечностями: між сучасними викликами інформаційного суспільства, зростанням обсягів інформаційного потоку та низьким рівнем сформованості у здобувачів професійної (професійно-технічної) освіти вмінь знаходження, відбору якісної і достовірної інформації та її опрацювання; між значними дидактичними можливостями інформаційно-комунікаційного середовища для формування інтелектуально-оцінювальних умінь здобувачів професійної (професійно-технічної) освіти та недостатньою реалізацією таких можливостей у сучасній практиці освітніх закладів; між необхідністю опанування здобувачами професійної (професійно-технічної) освіти інтелектуально-оцінювальними вміннями та нерозробленістю науково-методичного забезпечення формування таких умінь у інформаційно-комунікаційного середовища освітнього закладу.

Варто відзначити, що дисертація виконана відповідно до комплексної програми науково-дослідної роботи кафедри освітології та інноваційної педагогіки «Наукові основи і навчально-методичний супровід педагогічного процесу в закладах освіти: історико-педагогічний, компаративний, прогностичний аспекти» (державний реєстраційний номер 0121U107474 від 22.01.2021). Тему дисертаційного дослідження затверджено Вченою радою Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди (протокол № 3 від 29 березня 2021 року).

Наукова новизна одержаних результатів

До найвагоміших наукових результатів, отриманих у дисертації Олени Вікторівни слід віднести: науково обґрунтовані та експериментально перевірені педагогічні умови формування інтелектуально-оцінювальних умінь здобувачів освіти в інформаційно-комунікаційному середовищі закладів професійної (професійно-технічної) освіти (здійснення підготовки викладачів до формування інтелектуально-оцінювальних умінь здобувачів освіти; поглиблення спрямованості інформаційно-комунікаційного середовища на формування й розвиток аналітичного і критичного мислення здобувачів освіти; запровадження дидактичних ситуацій, спрямованих на виявлення здобувачами освіти інтелектуально-оцінювальних умінь й активізацію їхньої рефлексивно-оцінної діяльності). Уточнено суть поняття «інтелектуально-оцінювальні вміння», котре визначено як екстеріоризовану здатність до відповідної діяльності, що акумулює в собі вміння мислити, порівнювати, структурувати об'єкти та інформацію, аналізувати класифікувати та узагальнювати отримані дані та результати; вміння виділяти головне і концентрувати свою увагу на ньому, вміння мотивувати свою діяльність та прогнозувати її результати; отримувати, переробляти та застосовувати інформацію з різних джерел; співвідносити отримані результати з поставленою метою; здійснювати самоконтроль і самооцінку. Разом із тим, авторка уточнює зміст структурних компонентів інтелектуально-оцінювальних умінь (пізнавально-логічних, інтелектуально-інформаційних, перетворювально-творчих, рефлексивно-самооцінювальних); критерії (мотиваційно-ціннісний, інтелектуально-когнітивний, операційно-процесуальний, особистісно-рефлексивний) та показники рівнів сформованості інтелектуально-оцінювальних умінь здобувачів професійної (професійно-технічної) освіти.

Примітно, що подальшого розвитку набули форми і методи забезпечення педагогічних умов формування інтелектуально-оцінювальних умінь здобувачів освіти в інформаційно-комунікаційному середовищі закладів професійної (професійно-технічної) освіти (проблемні ситуації, семінари-практикуми, дискусії, вправи, рефлексивний полілог).

Перераховані наукові результати є особистим внеском авторки у вирішення важливої науково-практичної проблеми – підготовки здобувачів освіти у інформаційно-комунікаційному середовищі закладів професійної (професійно-технічної) освіти у контексті формування інтелектуально-оцінювальних умінь.

***Ступінь обґрунтованості використаних методів, отриманих
результатів і положень дисертації***

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації О. В. Усиченко, забезпечується належною методологічною базою, ґрунтовним вивченням і критичним аналізом наукових праць (список використаних джерел містить 335 найменувань, із них 24 іноземними мовами), і загалом не викликає сумніву.

Текст роботи свідчить про те, що її авторка достатньо повно розкрила досліджувану проблему, розробила науковий апарат дослідження, сформулювала гіпотезу, основні ідеї, які послідовно реалізувала в дисертації у процесі розв'язання визначених завдань (з'ясувати суть і зміст структурних компонентів інтелектуально-оцінювальних умінь здобувачів освіти; розкрити дидактичні можливості інформаційно-комунікаційного середовища закладів професійної (професійно-технічної) освіти у формуванні інтелектуально-оцінювальних умінь здобувачів освіти; теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити педагогічні умови формування інтелектуально-оцінювальних умінь здобувачів освіти в інформаційно-комунікаційному середовищі закладів професійної (професійно-технічної) освіти; уточнити критерії та показники сформованості інтелектуально-оцінювальних умінь здобувачів професійної (професійно-технічної) освіти).

Загалом, вірогідність результатів дисертаційного дослідження забезпечується методологічним і теоретичним обґрунтуванням вихідних положень, застосуванням методів (теоретичних, емпіричних та статистичних), адекватних меті (виявити вплив науково обґрунтованих і експериментально перевірених педагогічних умов формування інтелектуально-оцінювальних умінь здобувачів освіти в інформаційно-комунікаційному середовищі закладів професійної

(професійно-технічної) освіти на динаміку рівня сформованості зазначених умінь) й завданням дослідження, досягнутою ефективністю експериментальної роботи щодо впровадження педагогічних умов формування інтелектуально-оцінювальних умінь здобувачів освіти в інформаційно-комунікаційному середовищі закладів професійної (професійно-технічної), що засвідчується позитивною динамікою змін у рівнях сформованості інтелектуально-оцінювальних умінь студентів, ефективність яких підтверджено кількісними, якісними результатами та статистичними методами.

Ступінь обґрунтованості використаних методів дослідження, отриманих результатів і положень дисертації Олени Вікторівни підтверджується фактом успішного впровадження авторських педагогічних умов формування інтелектуально-оцінювальних умінь здобувачів освіти в інформаційно-комунікаційному середовищі закладів професійної (професійно-технічної) освіти в освітній процес Регіонального центру професійної освіти ресторанного, будівельного та автотранспортного сервісу Харківської області (довідка про впровадження № 01-21/513 від 23.10.2023); Державного навчального закладу «Харківське вище професійне училище» № 6 (довідка про впровадження довідка № 436 від 23.11.2023); Регіонального центру професійної освіти електротехнічних, машинобудівних та сервісних технологій Харківської області (довідка про впровадження № 349 від 24.11.2023). Загалом, вірогідність і достовірність результатів дослідження, їх наукова новизна й практичне значення досить переконливо аргументовані та не викликають сумнівів.

***Значення одержаних результатів для науки і практики та рекомендації
щодо їх можливого використання***

Значення одержаних результатів для науки полягає у тому, що розроблені авторкою педагогічні умови формування інтелектуально-оцінювальних умінь здобувачів освіти в інформаційно-комунікаційному середовищі закладів професійної (професійно-технічної) освіти експериментально перевірені, що уможливило їх широке впровадження в освітню практику.

На особливу увагу заслуговує розроблений та апробований факультативний курс «Практикум з інтелектуальної аналітики в інформаційно-комунікаційному середовищі», спрямований на формування у здобувачів освіти необхідних знань (основ логічного і критичного мислення, методів рефлексії, медійних технологій, способів обробки інформації тощо) та груп інтелектуально-оцінювальних умінь; серія міні-лекцій, семінарів, вебінарів, тренінгів та інших заходів, спрямованих на розкриття суті та змісту інтелектуально-оцінювальних умінь, ознайомлення викладачів із методикою їх формування в інформаційно-комунікаційному середовищі, розкриття дидактичних можливостей різних ресурсів такого середовища; завдання на засвоєння алгоритмів розумових і практичних дій в інтелектуально-оцінювальній діяльності; тренінги з використання фактчекінгових сервісів для перевірки тверджень і фактів, представлених у матеріалах статей з Інтернету; учнівський дискусійний клуб «Розумний погляд – аналітика веб-реальності», ділові ігри «Цифровий детектив: сліди в мережі», «Медійний марафон», «ЗМІ: факт чи фейк?», «Інтелектуальний квест: розгадай загадку інформації» тощо.

Підкреслимо, що теоретичними положеннями та практичними напрацюваннями можуть послуговуватися викладачі для вдосконалення освітнього процесу в закладах професійної (професійно-технічної) освіти, розробки навчально-методичних посібників; майбутні вчителі різного фаху в процесі професійної підготовки в означеному напрямі, під час виконання ними індивідуальних науково-дослідницьких завдань, написання магістерських і курсових робіт. Матеріали дослідження О. В. Усиченко доцільно використовувати у системі підвищення кваліфікації викладачів професійних (професійно-технічних) закладів освіти.

Оцінка змісту та завершеності дисертації

Оцінюючи опоновану дисертацію з цих позицій, підкреслимо обґрунтованість і логічність її структури, яка презентована анотаціями, вступом, двома розділами, у яких висвітлюються теоретичні питання формування інтелектуально-оцінювальних умінь здобувачів освіти у інформаційно-

комунікаційному середовищі закладів професійної (професійно-технічної) освіти (перший розділ) та експериментальна перевірка педагогічних умов формування інтелектуально-оцінювальних умінь здобувачів освіти у інформаційно-комунікаційному середовищі закладів професійної (професійно-технічної) освіти (другий розділ), висновками до розділів, ґрунтовними загальними висновками, списком використаних джерел до кожного розділу та додатками, що відповідає вимогам до дисертаційних досліджень на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки галузі знань 01 Освіта/Педагогіка.

Принагідно зазначимо, що зміст кожного розділу дисертації підпорядковано меті та завданням дослідження, а підсумками є наукові висновки, викладені у відповідності до поставлених завдань. Текст роботи оформлено відповідно до встановлених вимог, що дає можливість чітко фіксувати новизну підходу здобувачки до вирішення завдань дослідження. Тому можемо констатувати, що робота Усиченко Олени Вікторівни за своїм змістом та формою є завершеним дисертаційним дослідженням.

Повнота викладення наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації в опублікованих працях

Аналіз змісту дисертаційної роботи та опублікованих наукових праць Усиченко Олени Вікторівни дає змогу дійти висновку, що наукові публікації авторки (8 публікацій, серед них: 4 – статті в провідних наукових фахових, міжнародних періодичних і міжнародних наукометричних виданнях, 3 – тези доповідей на наукових конференціях, 1 – публікація в іншому виданні) достатньо повно відображають зміст і наукові положення дисертації, наукову новизну одержаних результатів та практичне значення. Разом із тим, апробація результатів дослідження Олени Вікторівни здійснена через публікацію матеріалів дисертації, а також у виступах на міжнародних, всеукраїнських і регіональних науково-практичних конференціях, а саме: «Штучний інтелект contra людський мозок: перспективи обдарованості в динаміці інформаційного світу» (Київ, 2018), «Психолого-педагогічні проблеми вищої середньої освіти в умовах сучасних викликів: теорія і практика» (Харків, 2019, 2021, 2023), «Розвиток системи

управління закладом» (Харків, 2021), «Напрямки трансформації освіти. Перспективи та можливості розвитку» (Київ, 2021), «Цифрові технології в освітньому процесі закладів освіти» (Київ, 2019, 2021), «Розвиток підприємницьких навичок молоді для покращення адаптивності до потреб ринку праці під час війни» (Львів, 2023, Київ 2023), «Наумовські читання» (Харків, 2023). Уважаємо, що дисертація пройшла належну апробацію, вона є самостійною науковою працею, котра має завершений характер.

Дискусійні положення та зауваження

Попри загальну позитивну оцінку дисертації Усиченко Олени Вікторівни, вважаємо за необхідне висловити окремі зауваження і побажання:

1. Дисертація має беззаперечне практичне значення, яке, на наш погляд, недостатньо повно висвітлено у вступній частині роботи.

2. У першому розділі, здійснюючи наукове обґрунтування педагогічних умов формування інтелектуально-оцінювальних умінь здобувачів освіти у інформаційно-комунікаційному середовищі закладів професійної (професійно-технічної) освіти, доцільно було б окремо акцентувати увагу на методологічних підходах та принципах їх реалізації.

3. Акцентуючи у п.2.2 дисертації увагу на реалізаційних механізмах першої педагогічної умови (підготовка викладачів до формування інтелектуально-оцінювальних умінь здобувачів освіти), вважаємо, що авторці варто було б подати у додатках зразки задекларованих нею тренінгів розвитку медіаосвітньої компетентності.

4. На нашу думку, робота виграла б, якби дисертантка запропонувала у другому розділі модель реалізації педагогічних умов формування інтелектуально-оцінювальних умінь здобувачів освіти в інформаційно-комунікаційному середовищі закладів професійної (професійно-технічної) освіти.

5. Уважаємо, що в ході викладу тексту дисертації авторці варто було б приділити більше уваги візуалізації матеріалу (схеми, рисунки, скріншоти використаних цифрових ресурсів тощо).

6. На особливу увагу заслуговують практичні методики реалізації педагогічних умов формування інтелектуально-оцінювальних умінь здобувачів освіти у інформаційно-комунікаційному середовищі закладів професійної (професійно-технічної) освіти. Як побажання, для подальшої науково-методичної роботи в означеному напрямі рекомендуємо підготувати та видати методичні рекомендації з теорії і практики формування інтелектуально-оцінювальних умінь здобувачів освіти у інформаційно-комунікаційному середовищі закладів професійної (професійно-технічної) освіти.

Проте, висловлені зауваження і побажання не впливають на загальну позитивну оцінку здійсненого дослідження.

Загальний висновок. На підставі вивчення опонованої роботи можна дійти висновку, що дисертація Усиченко Олени Вікторівни «Формування інтелектуально-оцінювальних умінь здобувачів освіти у інформаційно-комунікаційному середовищі закладів професійної (професійно-технічної) освіти» є завершеною, самостійно виконаною науковою працею, що має вагомим теоретичним і прикладним значенням для розвитку педагогічної науки, заслуговує позитивної оцінки, відповідає вимогам Постанови Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44 «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», а її авторка – Усиченко Олена Вікторівна – заслуговує присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки галузі знань 01 Освіта/Педагогіка.

Офіційний опонент –

доктор педагогічних наук, доцент;

завідувачка аграрно-економічного відділення

Відокремленого структурного підрозділу

«Фаховий коледж управління, економіки і права

Полтавського державного аграрного університету»

Особистий підпис Н. Кононец

Директор В. Корсун

Наталія КОНОНЕЦ